

УДК 796.03(477)

С.В. ХОТІЄНКО

РОЗГОРТАННЯ МАСОВОГО ФІЗКУЛЬТУРНОГО РУХУ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ НАПРИКІНЦІ 40-Х – ПОЧАТКУ 50-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ

Хотієнко Світлана Вікторівна – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Здобувач наукового ступеня, історичний факультет

У статті розглядаються особливості становлення масового спортивного руху в українському селі наприкінці 40-х – початку 50-х рр. зокрема на прикладі діяльності Добровільного сільського спортивного товариства «Колгоспник». Аналізуються передумови та причини його виникнення, формування нормативно-правової бази, що регламентує функціонування організації на початковому етапі розвитку фізкультури та спорту в українському селі.

Ключові слова: масовий сільський спортивний рух, нормативно-правова база, політичний курс, навчально-тренувальний процес, фізична культура населення.

В статье рассматриваются особенности становления массового спортивного движения в украинском селе в конце 40-х – начале 50-х гг. на примере деятельности Добровольного сельского спортивного общества «Колхозник». Анализируются предпосылки и причины его создания, формирования нормативно-правовой базы, регламентирующей функционирование общества на начальном этапе развития физкультуры и спорта в украинском селе.

Ключевые слова: массовое сельское спортивное движение, нормативно-правовая база, политический курс, учебно-тренировочный процесс, физическая культура населения.

The article deals with the peculiarities of formation of mass sport movement in Ukrainian village at the end of 40-th – 50-th, specifically by way of example of voluntary, village organization «Kolghospnyk». Preconditions and reasons of its establishment, formation of normative-legal base, that is regulating the activity of the organization at the initial stage of the development of physical culture and sport in Ukrainian village are analyzed.

Key words: mass sport movement, normative-legal base, policy, training process, physical preparation of the population.

© С.В. Хотієнко, 2013

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні остаточно склалася концептуальна модель розвитку фізичної культури і спорту, що базується на визначенні в світі ідеях гуманізму, демократії, пріоритеті особистості в задоволенні фізкультурно-оздоровчих потреб. Сучасна стратегія сталого розвитку держави передбачає серед вирішення інших важливих завдань запровадження в країні комплексного механізму фізичного виховання різних верств населення, втілення в практику життя масового спорту, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини незалежно від стану здоров'я та соціальної стратифікації.

Тепер ні в кого не виникає сумнівів щодо важливості розвинутої фізичної культури у вирішенні глобальних соціально-економічних проблем, формуванні традиції здорового способу життя, профілактики захворювань (передусім серед молоді), забезпеченні оптимальної рухової активності населення у повсякденному житті, організації змістовного дозвілля тощо. Всі ці ідеї знайшли підтвердження у Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту на період до 2016 р., яка затверджена Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148/2004 та в Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 828-р. [7; 13].

Масштабність прийнятих рішень з одного боку

суттєво підживлює надію на динамічний розвиток цієї сфери суспільного життя, з іншого – викликає занепокоєння з приводу відсутності в них складової щодо функціонування фізкультурно-спортивних колективів у сільській місцевості.

Перенесення центру ваги в аграрному секторі України з початку 1990-х рр. у сільгоспвиробництві на фермерські господарства, на жаль, не супроводжувалося адекватною підтримкою соціальної сфери, масового спорту зокрема. Малопотужні місцеві бюджети, що стали опікуватися соціальними питаннями сільських громад, виявилися неспроможними утримувати цю витратну сферу. Фізкультурно-спортивні інтереси 14,25 млн. селян багато в чому стали обмеженими, а це більше, ніж населення таких європейських країн, як Греція (10,66 млн.), Бельгія (10,3 млн.), Португалія (10,1 млн.). При цьому в віковій структурі сільського населення України кількість дітей та підлітків у віці від 5 до 19 років становить 2,328 млн. (це більше ніж населення Естонії, Латвії), а частка населення у віці 20-39 років – 3,979 млн. (для порівняння населення Литви – 3,59 млн.) [5]. Тому є підстави стверджувати, що масовий сільський фізкультурно-спортивний рух в Україні має право на розвиток як визначена складова загальнодержавної системи фізичної культури та спорту.

Враховуючи ці обставини вважаємо за доцільне звернутися до уроків минулого, а саме – до історії розгортання масового фізкультурного руху в укра-

їнському селі наприкінці 40-х – початку 50-х рр. минулого століття, коли закладалися підвалини масштабної системи селянського спорту, фізкультури та фізичного виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Історія розвитку спортивного руху в Україні протягом XX – XXI ст. поділялася на дорадянський, радянський та сучасний український періоди. Засновниками її дослідження стали фундатори української історико-педагогічної науки І. С. Краснов, Ю. Н. Теплер, Є.М. Чернова. Плідним для розвитку спортивної історіографії виявився період кінця 60-х – середини 70-х рр. XX ст. Це привело до появи цілої низки дисертаційних робіт з проблем розвитку фізичної культури і спорту в різних республіках та регіонах – В. Ф. Прядченка, Б. Є. Трофим'яка зокрема. За останнє десятиліття дослідження з теорії і методики фізичного виховання також поповнили історіографію теми. У цьому напрямку слід визначити праці А. О. Кухтія, М. М. Костя [1]. Заслужовує на увагу робота С. В. Нікітенка [10] щодо історичного досвіду функціонування та розвитку фізкультурно-спортивного руху на Херсонщині, діяльності спортивних товариств і їх вплив на впровадження нових форм та методик спортивно-масової роботи. Попри те, незважаючи на наявну кількість досліджень, необхідно зауважити, що вони побічно торкаються проблем сільського спорту та умов його розвитку. Тому є нагальною необхідністю проаналізувати сторінки історії, витоків, специфіки розгортання та становлення фізкультурно-спортивного руху серед сільського населення України наприкінці 40-х – початку 50-х рр. минулого століття.

Мета дослідження. З'ясувати та проаналізувати основні передумови створення сільського спортивного товариства в масштабах республіки для формування масової фізичної культури населення та підвищення рівня спортивної майстерності сільських фізкультурників.

Виклад основного матеріалу. Становлення масової фізичної культури в українському селі радянських часів відбувалося в умовах панування застарілої громадської думки про заняття спортом як привілея заможної верхівки суспільства та відсутності матеріально-технічної інфраструктури цієї галузі. Крім того, розгортанню масового фізкультурного руху перешкоджало значне соціальне розшарування, одноосібний характер аграрного сектора та надмірні фізичні перенавантаження селян через переважання ручної праці та слабкої механізації селянських господарств.

На початку 30-х рр., коли політичний курс більшовицької влади в країні був спрямований на підвищення темпів індустріалізації та колективізації, ідеологічна практика державного керівництва обернулася у бік розвитку фізичної культури і спорту в переважно селянській на той час країні. При цьому зрозумілою є єдина спрямованість усіх економічних і соціально-політичних процесів на теренах СРСР і його складової – України. До того ж, загрозлива зовнішньо-політична ситуація підштовхувала радянське керівництво до зміцнення загальної фізичної підготовки населення, яка мала переважно військово-прикладне забарвлення.

З цією метою 21 серпня 1931 р. Всесоюзною Радою фізичної культури було затверджене «Положення про колгоспний гурток фізичної культури». Життя українського села поповнилося масштабними селянськими і колгоспними спартакіадами, естафетами, змаганнями з різних видів спорту, складанням норм ГПО («Готов до праці та оборони СРСР»). Серед важливих спортивних подій того часу потрібно відзначити I Всеукраїнську селянську спартакіаду 1930 р., Республіканську естафету «Урожаю» 1931 р., участь у Всеукраїнських змаганнях «На штурм останнього року п'ятирічки» у 1932 р., участь у Всесоюзних лижних змаганнях колгоспної молоді 1936 – 1940 рр. [11, арк. 98].

Суттєві позитивні зміни в галузі фізичної культури та спорту знайшли своє організаційно-нормативне відображення у новому «Положенні про колектив фізичної культури в селі», що було затверджене Всесоюзним комітетом з фізичної культури та спорту 31 грудня 1939 р. Для порівняння зауважимо, що аналогічний нормативно-правовий акт для діяльності фізкультурних об'єднань у містах і промислових центрах був прийнятий на 10 років раніше [9, с. 121].

У роки Великої Вітчизняної війни фізкультурна робота була підпорядкована завданням воєнного часу. Головна увага зосереджувалася на вдосконаленні форм масової військово-фізичної підготовки населення: рукопашного і штикового бою, воєнізованих лижних і пішохідних переходів, кульової стрільби тощо. Для впорядкування цієї роботи восени 1942 р. на державному рівні було затверджене «Положення про фізкультурний колектив при колгоспній комсомольській організації».

Таким чином, молодіжна організація очолила цю важливу роботу, наслідки якої можна оцінити хоча б за масштабами лижних змагань колгоспної молоді, в яких у 1944 р. взяли участь 1,1 млн. осіб, а в 1945 р. – 1,6 млн., більша частина з котрих пройшла підготовку за спеціальною 20-30-годинною військовою програмою [8, арк. 10].

Після повоєнного відновлення чергове поживлення спортивно-масової роботи на селі відбулося внаслідок прийняття ЦК ВКП(б) 27 грудня 1948 р. постанови «Про подальше піднесення фізичної культури та спорту» і створення добровільних спортивних товариств (ДСТ) колгоспників. Головними причинами такого кроку влади були: по-перше, суттєве відставання й організаційної структури, якості діяльності сільських осередків фізкультури та спорту від аналогічних міських і відомчих попри прийняття оновленого «Положення про колектив фізичної культури в колгоспах» у листопаді 1948 р. Так, приміром, Дніпропетровський облвиконком 22 жовтня 1948 р. прийняв постанову № 2312/80 «Про заходи щодо усунення серйозних недоліків в роботі колективів у справах фізичної культури і спорту та фізкультурних організацій Дніпропетровської області», де відмічалось, що колективи ДСТ «Урожай» (складові Всесоюзного селянського ДСТ) пасуть задніх за наслідками роботи серед 12-ти ДСТ області [2, арк. 75]. Місця у традиційному тоді соціалістич-

ному змаганні між ДСТ розподілялися так: на 1 місці – «Металург», далі – «Спартак», «Локомотив», «Наука», «Іскра», «Будівельник», «Трудові резерви», «Труд», «Медик», «Урожай», «Харчовик», «Буревісник». Основними показниками в їх роботі, які враховувалися при остаточній оцінці наслідків діяльності, вважалися: фізкультурно-масова робота щодо збільшення кількості колективів, фізкультурників та збирання членських внесків; навчально-спортивна робота щодо виконання нормативів ГПО та БГПО; виконання планів з підготовки спортсменів-розрядників, фізкультурних кадрів на громадських засадах, проведення змагань та досягнення рекордів; будівництво та облаштування спортивних споруд; лікарський контроль тощо [3, арк. 106 – 110]. Другою причиною такої пильної уваги влади до проблем фізкультурно-спортивного руху на селі було розпорощене керівництво цією важливою сферою діяльності. Сільський спорт знаходився паралельно під патронатом різних державних і кооперативних структур. Його станом опікувалися партійні, комсомольські та профспілкові організації, органи виконавчої влади, правління колгоспів, радгоспів, МТС та споживкооперації, заклади освіти, охорони здоров'я тощо. Все це вносило в діяльність сільських фізкультурних колективів елементи невизначеності щодо підпорядкування, фінансування, організаційно-методичного та кадрового забезпечення.

Слід зазначити, що ініціатором створення ДСТ сільської молоді в Україні були Герої Соціалістичної Праці колгоспу ім. Будьонного Чернівецького району Вінницької області І. Цмокалюк, М. Бучацька та М. Кундиловська, які 30 листопада 1948 р. в газеті «Вінницька правда» надрукували спільне звернення щодо створення обласного спортивного товариства «Колгоспна нива», підтримане згодом численними колективами фізкультурників в усіх областях України. Логічним завершенням цього процесу стала спільна постанова ЦК ВКП(б) і Ради Міністрів СРСР від 15 червня 1950 р. «Про створення в Україні сільського спортивного товариства» [12, арк. 66 – 67].

Згодом, на Пленумі ЦК КП(б)У 26 – 28 червня 1950 р. влада ще раз повернулася до питання про фізкультурний рух під кутом зору молодіжної політики. У постанові Пленуму «Про стан та заходи з покращення політичної і виховної роботи комсомольських організацій серед міської й сільської молоді УРСР» суворо критикували недоліки у роботі з розгортання масового спортивного руху з боку державних установ, засобів масової інформації, молодіжних організацій, керівників Полтавської і Сумської областей зокрема [6, арк. 360 – 361]. Як першочергові завдання лунали вимоги надати фізкультурному руху дійсно масовий характер, створити при всіх сільгоспуставах фізкультурні колективи, у стислий термін досягти спортивної майстерності на рівні всесоюзних і світових досягнень, розгорнути будівництво найпростіших стадіонів у райцентрах, спортивних майданчиків у колгоспах та навчальних закладах.

Відповідно до постанови центру від 27 груд-

ня 1948 р. Рада Міністрів УРСР та ЦК КП(б)У 19 серпня 1950 р. прийняли спільне рішення про створення в Україні добровільного сільського спортивного товариства (ДССТ) «Колгоспник» – першого в історії радянського фізкультурно-спортивного руху сільського спортивного товариства [4, арк. 262].

Першочерговими заходами у реалізації цього важливого рішення були визначені такі: широка роз'яснювальна агітаційно-пропагандистська робота з метою оформлення юридичного (для сільських господарств) та індивідуального (для працівників) членства в ДССТ; організаційно-штатне утворення управлінської вертикалі «Колгоспника» від місцевого, низового до республіканського рівня та проведення виборів керівного складу; забезпечення створеного товариства кадрами відповідної кваліфікації та налагодження навчально-спортивного і змагального процесів; будівництво й облаштування спортивних споруд, визначення джерел фінансування тощо. До проведення загальноколгоспних зборів з питання оформлення юридичного членства в ДССТ буди залучені потужні сили: знані в країні виробники сільгосппродукції з вагомими державними нагородами, депутати всіх рівнів, представники науково-технічної інтелігенції, видатні спортсмени тощо. Такий підхід забезпечив належні результати в Київській області, де всі 1700 колгоспів стали юридичними членами ДССТ, в Тернопільській – 705 із 733, в Ізмаїльській – 334 із 340, в Дрогобицькій – 434 із 443 [14, арк. 4].

Паралельно з роз'яснювальною роботою відбувалось організаційно-штатне утворення управлінських структур «Колгоспника». З цією метою в серпні 1950 р. обкоми і райкоми КП(б)У разом з відповідними виконкомом затвердили склад організаційних бюро обласних та районних Рад ДССТ «Колгоспник». Для допомоги з центру були відраджжені представники ЦК КП(б)У, ЦК ЛКСМУ, працівники Комітету у справах фізичної культури та спорту при Раді Міністрів УРСР, досвідчені фахівці профспілкових і відомчих спортивних товариств, що сприяло проведенню у визначені терміни районних і обласних конференцій товариства. До керівних структур колективів фізичної культури, районних і обласних рад товариства увійшло близько 120 тис. осіб сільського спортивного активу як голови та члени цих структур і їх ревізійних комісій [14, арк. 6].

Завершальною фазою організаційної роботи стало проведення 9 – 10 листопада 1950 р. в м. Києві 1-го організаційного пленуму республіканської ради ДССТ «Колгоспник», в роботі якого взяли участь секретар ЦК КП(б)У І. Назаренко, завідувач відділу пропаганди і агітації ЦК КП(б)У В. Готт, секретар ЦК ЛКСМУ М. Шевель, міністри українського уряду, голови обласних комітетів у справах фізкультури та спорту, голови республіканських і обласних ДСТ профспілок і відомств, майстри спорту та представники преси [15, арк. 8].

На момент проведення першого пленуму республіканського оргбюро в УРСР було створено 15 391 колективів фізкультури, в яких налічувалося 171 782 члени товариства. До юридичних членів належали 14766 колгоспів. Передовиками у ство-

ренні ДССТ «Колгоспник» стали Харківська, Київська, Вінницька, Дрогобицька, Львівська, Закарпатська області. У ході роботи республіканська рада прийняла рішення до 1 січня 1951 р. організувати фізкультурні колективи у кожному колгоспі й довести загальну чисельність індивідуальних членів товариства до 1 млн. чол. Усі області республіки отримали план збільшення чисельності індивідуальних членів товариства. Високих показників у виконання поставлених завдань на 1 січня 1951 р. досягли Львівська, Одеська, Сталінська, Тернопільська, Вінницька та Ізмаїльська області, які виконали план більш ніж на 100 %. Серед аутсайдерів цього процесу значилися Кам'янець-Подільська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська та Сумська області [15, арк. 13]. Загальна динаміка зростання чисельності членів товариства у 1950 – 1951 рр. наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати діяльності ДССТ «Колгоспник» на початковому етапі створення у 1950 - 1951 рр.*

Створено (прийнято)	Станом на 10.11. 1950 р.	Станом на 1.01. 1951 р.	Станом на 8.02. 1951 р.	Станом на 1.01. 1952 р.
Колективів фізкультури	15 391	16 486	16 446	15 567
Юридичних членів (колгоспів)	14 766	15 798	16 336	15 649
Індивідуальних членів (осіб)	171 782	819 213	810 071	992 002

*складено автором на підставі джерел [14, 16]

Після завершення роботи першого пленуму республіканської ради ДССТ «Колгоспник» 11 – 20 листопада 1950 р. відбувся 11-денний семінар, в ході якого обговорювали питання щодо порядку планування роботи обласних рад, вивчали шляхи мобілізації коштів від індивідуальних і юридичних членів товариства, розкривався механізм підготовки громадських фізкультурних кадрів, аналізували проблему виготовлення спортивного реманенту та обладнання; розглядали структуру типового календаря спортивно-масових заходів на осінньо-зимовий період 1950 – 1951 рр. Згодом, 24 – 25 грудня 1950 р., у ході наради старших бухгалтерів обласних рад товариства було вироблено загальні правила фінансової діяльності підрозділів, йшлося про складання кошторисів відповідно до календаря спортивних заходів на 1951 р., планом прийому нових членів і підготовки громадських фізкультурних кадрів [16, арк. 9 – 10].

Для забезпечення належних умов діяльності новостворених структур ДССТ 15 листопада 1950 р. ЦК КП(б)У прийняв постанову, яка зобов'язувала місцеві партійні органи надати Радам товариства службові приміщення з телефонами, затвердити комплексні плани розвитку фізкультурної та спортивної роботи, обговорити на чергових сесіях виконкомів усіх рівнів заходи щодо покращення діяльності товариства.

Серед найбільш проблемних ділянок роботи новоствореного «Колгоспника» потрібно зазначити слабе кадрове забезпечення, недостатню спортивну матеріальну базу, обмежене фінансування тощо. Так, серед підготовлених на 1 січня 1951 р. 11037 голів рад колективів та фізоргів, 12966 голів бюро секцій й 4 695 суддів по спорту, які працювали на громадських засадах, не було жодного працівника з фаховою освітою [15, арк. 14].

У 1950 – 1951 рр. навчально-тренувальний процес змагання охоплював більш як 30 різних видів спорту. Найбільш масовими були технічно нескладні види: легка атлетика – 243,2 тис. чол., волейбол – 123,9 тис., футбол – 48564 тис., шахи та шашки – 136,8 тис. Кількість тих, хто займався технічно складними видами, була значно меншою: баскетбол – 3 929 чол., мотоспорт – 1 098, акробатика – 754, фехтування – 135 [15, арк. 15].

Організаційні заходи активно проводилися й надалі. Так, упродовж 1951 р. в Дніпропетровській області, наприклад, було організовано 707 сільських фізкультурних колективів, до складу яких належали 34,8 тис. осіб. Це складало лише 62,7 % від запланованих показників [16, арк.1]. Серед причин, які стали на заваді виконання планів, називався досить низький рівень уваги культурно-масовій роботі з боку виконкомів Рад депутатів трудящих та нецільове використання кадрів. Голови районних рад ДССТ «Колгоспник» часто-густо виконували обов'язки «штатного уповноваженого» в ході різних кампаній. Нерідко підрозділи місцевих органів влади приймали декларативні рішення, які не виконувалися. Серед таких – обласні відділи народної освіти, охорони здоров'я, культурно-просвітницької роботи. Небездоганно в цьому напрямку працювали обкоми та райкоми ЛКСМУ, нерідко ігноруючи відповідну постанову ЦК ЛКСМУ щодо участі комсомольців у роботі товариства «Колгоспник».

Ще на початковому етапі становлення «Колгоспника» гостро відчувався дефіцит спортивних споруд, їх облаштування, спортивних знарядь та форми. Стан справ щодо наявних та побудованих об'єктів для занять спортом висвітлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Кількість спортивних споруд ДССТ «Колгоспник» у 1950 – 1951 рр., одиниць*

	Станом на 1.01.1951 р.	Станом на 1.01.1952 р.
Стадіонів (малих)	9	36
Спортивних майданчиків:		1
– великих	97	36
– середніх	222	304
– малих	639	928
Футбольних полів	1 956	2745
Баскетбольних майданчиків	190	319
Волейбольних майданчиків	8 861	16 878

Гімнастичних городків	1 202	1 365
Смуг перешкод ГПО	1 992	1 742

* складено автором на підставі джерел [14 – 16]

Станом на 1 січня 1952 р. у власності ДССТ «Колгоспник» додатково нараховувалося: 41 гара-ва бігова доріжка, 3 веслувальні станції, 365 літніх природних басейнів для плавання, 12 кінноспортивних баз, 28 спортивних стрільбищ (від 300 м), 424 тирів для стрільби (від 25 м), 146 лижних станцій та 22 гімнастичних зали [16, арк. 27].

Слід зауважити, що такий стан спортивної матеріальної бази республіканського Радою ДССТ вважався незадовільним через порушення технічних вимог під час будівництва, відсутність благоустрою території та обмежене оснащення спортивним обладнанням і знаряддям. Крім того, були відсутні середні й великі стадіони, перекриті капітальні спортивні легкоатлетичні споруди, плавальні басейни, зали для занять боротьбою, боксом, важкою атлетикою.

З метою прискорення будівництва спортивних споруд у колгоспах республіканська Рада надала до обласних виконкомів узгоджені плани будівництва на 1952 р., розробила наочні схеми спорудження фізкультурних об'єктів методом народного будівництва, розповсюджувала вдалий досвід швидкісного облаштування спортивних споруд інженера Ю. М. Цвенева, який запропонував максимально наблизити будівництво спортивних об'єктів до місць проживання, масового відпочинку та дозвілля селян. Був створений консультативний центр для колгоспів, що вирішили створювати спортивні бази власними силами [3, арк. 29].

Слабким місцем у діяльності «Колгоспника» також було неповне виконання фінансового плану, який, в основному, ґрунтувався на юридичних й індивідуальних членських внесках. Так, план надходження коштів від юридичних членів у 1951 р. склав 12,582 млн. крб. і був виконаний лише на 66,2 % (надійшло від колгоспів 8,329 млн. крб.). Лідерами на цій ділянці роботи були такі області: Чернівецька – 150,7 %, Полтавська – 134 %, Одеська – 105 %, Дніпропетровська – 99,6 %. Суттєвим невиконанням фінансового плану відрізнялися Сталінська область – 17,5 %, Ворошиловградська – 20,2%, Львівська – 33,4 %, Станіславська – 35,5 %, Волинська – 37,1 % [16 арк. 54].

Ще гірше склалася ситуація з надходженням індивідуальних внесків, за якими план 1951 р. був виконаний лише на 14,6 % (із запланованих 12,744 млн. крб. надійшло близько 1,758 млн.).

Тільки Ізмаїльська область виконала план на 102,8 %, Кам'янець-Подільська – 70,8 %, Запорізька – 42,4 %. Менше 5 % коштів від індивідуальних членів було отримано з Дрогобицької, Миколаївської, Одеської та Київської областей, що стало приводом для прийняття ЦК КП(б)У від 24 вересня 1951 р. постанови «Про стан фінансових справ ДССТ «Колгоспник» [16, арк. 12].

Зазначені вище проблеми становлення ДССТ

природно поклали відбиток на рівень спортивних результатів, що були продемонстровані на змаганнях, які відбувалися за щільно складеним планом-календарем. Тільки за кубок республіканської Ради з футболу у 1951 р. змагалися 1 093 команди, з волейболу – 2 358 [15, арк. 19].

Порівняння середніх результатів 10 найкращих спортсменів Товариства у 1950 – 1951 рр. свідчить про неухильне зростання досягнень особливо у легкій атлетиці (спринтерський та стаєрський біг, стрибки у довжину та висоту, метання диска та гранати, штовхання ядра тощо). При цьому, в цілому за 1951 р. виконали нормативи 1 спортивного розряду 59 спортсменів, 2-го – 1335. Норматив майстра спорту не вдалося виконати нікому. Взагалі за підсумками Всеукраїнського змагання на кращу фізкультурну та спортивну роботу серед сільської молоді перемогли Чернівецька, Київська, Львівська, Дрогобицька та Ізмаїльська області (1 – 5 місце). У кінці списку опинилися Ворошиловградська, Тернопільська, Кіровоградська, Сталінська та Станіславська області (відповідно 21 – 25 місця) [15, арк. 48 – 53].

Висновки. Уважне ставлення більшовицької влади у повоєнні роки до проблем розвитку масового фізкультурно-спортивного руху та досягнення відчутних результатів у підвищенні спортивної майстерності виконувало роль об'єднуючого організаційного почину у вирішенні цієї важливої проблеми в країні. Обминаючи ідеологічні нашарування владної соціальної політики того часу, слід зауважити, що партійно-державний апарат доклав чималих зусиль для створення належної нормативно-правової бази, як основи розгортання масового спортивного руху наприкінці 40-х – початку 50-х рр. У демографічній структурі СРСР та України зокрема у повоєнні роки продовжувало домінувати сільське населення, інтереси якого в галузі фізкультури і спорту теж стали об'єктом підвищеної уваги влади. Численні постанови партійних, державно-виконавчих структур з центру, республіканського й місцевого рівнів створили сприятливі умови для розвитку саме селянського фізкультурного руху у відповідь на ініціативу відомих аграріїв Вінницької області.

Здобувши офіційний статус добровільного сільського спортивного товариства фізкультурно-спортивна громада України у 1950 – 1951 рр. створила розгалужену систему ДССТ «Колгоспник» та попри серйозні матеріально-технічні й фінансові труднощі цілеспрямовано продовжувала розбудову товариства та з молодіжним ентузіазмом боротися за досягнення у спорті.

Цей історичний урок системного розгортання масового селянського спортивного руху в Україні повинен стати прикладом для сучасної влади та предметом детального аналізу під час формування новітньої концепції розвитку спорту, фізичної культури та фізичного виховання населення.

Рецензент Шляхов О.Б. – д.і.н., проф.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вацеба О. М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури та спорту. / Оксана Миколаївна Вацеба. – Л.: Українські технології, 2003. – 52 с.
2. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). – Ф. 4789, оп.1, спр.10.
3. ДАДО. – Ф. 6182, оп. 1, спр. 9.
4. ДАДО – Ф. 6182, оп. 1, спр.15.
5. Державна служба статистики України. – 28 березня 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК.: Т. 2 (1941–1976 рр.). – К.: Політвидав України, 1977. – 1089 с.
7. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки. – 28 червня 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/7789>
8. Краснов И. С. Развитие физической культуры в колхозной деревне СССР (В послевоенные годы 1946–1958): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / И. С. Краснов; ГОЛОКЗИФК им. П. Ф. Лесгафта. – Ленинград, 1961. – 20 с.
9. Кулинко Н. Ф. История и организация физкультуры. Учеб. пособие. / Н. Ф. Кулинко – М.: Просвещение, 1982. – 223 с.
10. Нікітенко С. В. Розвиток фізкультури та спорту на Херсонщині (1944–1991 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / С. В. Нікітенко; Чорноморський держ. університет ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2010. – 23 с.
11. Столбов В. В. История физкультуры и спорта. / В. В. Столбов – М.: Просвещение, 1989. – 228 с.
12. Трофим'як Б. Є. Фізична культура і спорт в Українській РСР. / Б. Є. Трофим'як – Львів: Вища школа. Видавництво при ЛДУ, 1987. – 157 с.
13. Указ Президента України про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту. – 21 жовтня 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>
14. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВОВУ). – Ф. 4688, оп. 1, спр. 5.
15. ЦДАВОВУ – Ф. 4688, оп. 1, спр. 6.
16. ЦДАВОВУ – Ф. 4688, оп. 1, спр. 22.